

UDK 929 Martinović D.

Stručni rad

Boban BATRIĆEVIĆ (Cetinje)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

boban.batricevic@fcjk.me

**In memoriam:
DUŠAN DUJO MARTINOVIĆ**

(17. avgust 1930 – 22. jun 2016)

Jednom je Danilo Kiš zapisao da će priznati samo onu istoriju u kojoj bi se našle biografije svih ljudi koji su naseljavali Zemlju, sa svim njihovim sudbinama, patnjama, malim i velikim danima iz njihovih života, tragičnostima svakodnevice, vizijama i nedoumicama. To bi istovremeno bila i enciklopedija i grobnica čovječanstva, memorijalni stub s bezbroj imena i usuda. Zato je neophodno iza sebe ostaviti neki trag, štampan, pisan, klesan, urezan.

Od Gutenberga je proces očuvanja šecanja dobio na snazi, štamparija je postala rizničar i knjižničar ljudske empirije. I Crnogorci su shvatili njen značaj: Makarije i njegovi slovoslagачi ostavili su svijetu bogato nasljeđe i tradiciju. Ta naslagana slova, ti znakovi i simboli poređani u nizu, omogućili su protok artikulisane misli, ali su je jednako i zaključali od zaborava. Slovoslagачi su nadmudrili Hronosa stavivši mu u usta papir umjesto mesa njegove dece. A ja sam imao sreće da upoznam jednoga takvoga – Dušana Miraševa Martinovića, čovjeka koji je nosio crnojevički zavjet prosvjećivanja. Od kraja najkrvavijega

sukoba koji je čovjek iznjedrio pa do 1980. godine Dušan Martinović (porodica i prijatelji zvali su ga Dujo) radio je na najodgovornijim funkcijama u cetinjskoj štampariji „Obod“ te bio urednik i tehnički urednik mnogih časopisa, novina, biltena i monografija. Nije napisao nijednu knjigu, ali se postarao da izađe njih mnogo. Sarađivao je na uređivanju izdanja i bio prijatelj s brojnim uglednim ličnostima, poput Nikole Kovačevića, predsjednika Skupštine Crne Gore, Desanke Maksimović, Mihaila Lalića, Aleksandra Lesa Ivanovića, Jevta Milovića, Rista Dragičevića, zatim s profesorima na Prištinskom univerzitetu Hasanom Kalešijem i Šefćetom Planom, te Jevremom Brkovićem, Markom Špadijerom i mnogim drugim. Martinović je tokom šeste i sedme decenije XX vijeka uređivao ova glasila: *Omladinskoga pokreta*, *Nikšićkih novina*, *Radnika*, *Budvanskih novina*, *Ovdje*, *Obodinovog informativnog biltena* itd. Bavio se i lektorskim poslom, trudivši se da pisana riječ bude što čistija. Za štamparski i izdavački poziv odlučio se nakon završene čuvene cetinjske Gimnazije te pošto je završio višu Grafičko-štamparsku školu i Školu učenika u privredi.

Sudbinu Dušana Martinovića umnogome je oblikovala sudbina njegove zemlje. Crna Gora i njeni ožiljci zrcalili su se u kamenu njegova karaktera. Rođen u smutnim vremenima na međuratnom Cetinju (Bajice), tačno godinu nakon ubistva braće Bulatović, posljednjih iskri Božićnoga ustanka, Martinović je već bio predodređen za najteže izazove – s nepunih 12 godina, prisustvovao je s majkom Milenom (rođena Marinović) strijeljanju svoga oca Miraša Nikova, prvoborca, učesnika slavnoga Trinaestojulskoga ustanka. Oca su mu strijeljali italijanski fašisti 31. jula 1941. godine. Traume tih scena očeličile su njegovu volju jer je postao najstariji muškarac u kući i kormilar porodice. Godine 1944. postao je član SKOJ-a i posvetio se intenzivnoj partijskoj i antifašističkoj aktivnosti. Brzo je dobio članstvo u KPJ te 1948. godine postao član Opštinskog komiteta Cetinja, najvišeg partijsko-rukovodnog organa grada. Pored štamparskog posla, rukovodio je omladinskim organizacijama i bio delegat partijskog kongresa koji se održao u Vladinome domu.

Zenitni uspon mladoga i tvrdokornoga komuniste prekinula je crnogorska 1948. Represalije novoga režima koji se borio protiv staljinističkog totalitarizma staljinističkim totalitarizmom, Martinović je ošetio kao osamnaestogodišnjak. Zbog nekoliko letaka koje je odštampao, ne autorizovao, našao se na Udbinoj crnoj listi i odmah procesuiran. Kao u *Zavjeri Ćutanja* Vajsberga Cibulskog ili u Espinosinom *Detetu 44*, Martinovića su nakon kraja radnoga vremena, na putu do kuće kod *Zetskoga doma* okružili oficiri jugoslovenske tajne policije i prosljedili ga u sedište cetinjske Udbe (kuća Marka Mašanovića, objekat između današnje Gradske biblioteka i Muzeja novca).

Usljedila su duga ispitivanja. Utamničen je nekoliko mjeseci u zatvoru na Donjem polju na Cetinju, nakon čega je s grupom zatvorenika prebačen u kotor-

ski zatvor, najvjerojatnije februara 1950. godine. Odatle su zatvorenici prevezeni kamionima do Zelenike, zatim vozom do Sarajeva, pa širokim kolosijekom do luke Bakar. U Bakru su Martinović i drugovi ukrcani na čuveni brod *Punat* kojim su prebačeni do Gologa otoka. Onđe je bio smješten u baraci broj 12, a krevet do njegova zadužio je Niko Simov Martinović, akademik i istaknuti revolucionar. Poznato je da je tokom godina gulaga pomagao starijim zatvorenicima i da ih je nekoliko spasio smrti. Na najmračnijem mjestu komunističke epohe Dušan Martinović će ostati od 1949. do uoči Nove godine 1951. Neko vrijeme je bio bez posla, da bi se nakon toga vratio slovoslagačkom, a kasnije i organizaciono-upravnom, izdavačkom i uredničkom poslu u cetinjskoj štampariji.

Sudbine kišovskih junaka/tragičara i samoga Kiša nalaze toliko podudarnosti i koincidencija u Martinovićevoj biografiji. Šetimo se samo Kišovih opisa *Subotičkoga masakra*, kad je s majkom gledao kako mađarski vojnici drže revolver iznad glave njegova oca, ili nekih situacija iz *Grobnice za Borisa Davidoviča*. Takav ambijent stvarao je od preživjelih stijene, neki su se vinuli do neponovljivih nebeskih granica kao Kiš, a neki su ostali na zemlji, stabilni i čvrsti kao lovcenska gromada, što je slučaj s Dušanom Martinovićem. Nikad se nije hvalio time da je bio Golootočanin, nije želio od sebe praviti žrtvu – takav je bio sistem, znao je reći. Bio je istorijska enciklopedija: njegov unuk Srđa i ja znali smo satima slušati njegova svjedočenja iz Drugoga svjetskog rata. Moglo se s njim šedeti i decenijama a da nikad ne pomene Goli otok (iako je bio jedan od osnivača udruženja Golootočana Cetinja i Crne Gore), niti pravio marketing od svoje tragedije. A na Goli otok je pošao u dobi kad su njegovi vršnjaci u Zapadnoj Evropi odlazili na univerzitete. Nego, kako je neko jednom rekao: vanredna vremena rađaju izvanredne ljude.

Nakon uspješne poslovne karijere i izdavačkoga posla 1980. godine, Martinović se bavio i trgovinom i kao pravi crnogorski domaćin stekao ime-tak i podigao izuzetnu porodicu. Uspješno se bavio i drevnom slovenskom vještinom – pčelarstvom. Pored imanja, dio njegove zaostavštine je i bogata biblioteka. Njegova snaga svakako je bila i njegova žena Bose. Čitavog života bio je odan Crnoj Gori, njenoj istoriji, tradiciji i vrijednostima.

Dušan Dujo Martinović umro je 22. juna, kako to sudbina obično namjesti, na isti dan kad je 75 godina ranije napadnut Sovjetski savez od strane Hitlera. Čelična volja sovjetskoga naroda za opstankom, slična je onoj koju je imao ovaj Crnogorac. Iako nikada nije izdao svoju knjigu, a za to je imao i znanja i vještine, dočekao je da samo nekoliko dana pred smrt ugleda knjigu *Generalu Knjaževine i Kraljevine Crne Gore*, značajnu studiju iz istorije vojne vještine, prvijenac svojega unuka Srđe Martinovića. Na taj način je ovaj svojevrsni general crnogorskoga štamparstva ispraćen kao pravi visoki patriotski oficir.

Boban BATRIĆEVIĆ

**In memoriam
DUŠAN DUJO MARTINOVIĆ**

In the period from the end of World War II to 1980, Dušan Mirašev Martinović worked in the most responsible positions in Cetinje's printing house Obod and was editor and technical editor of many magazines, newspapers, newsletters and monographs. He wrote no books, but made sure a lot of them were published. He worked on editing publications and was friends with many prominent figures, such as Nikola Kovačević, President of the Parliament of Montenegro, Desanka Maksimović Mihailo Lalić, Aleksandar Leso Ivanović, Jevto Milović, Risto Dragičević, etc. In the sixties and seventies he edited the following publications: *Omladinski pokret*, *Nikšićke novine*, *Radnik*, *Budvanske novine*, *Ovdje*, *Obodinov informativni bilten*.

Key words: *Dušan Martinović, printing, editing, proofreading*